

Postępowanie klauzulowe i egzekucyjne

JĘŚLI WYROK NIE WYSTARCZY

Podmioty prowadzące działalność gospodarczą częściej niż inni zmuszone są do dochodzenia swoich roszczeń na drodze sądowej. Wydawałoby się, że przejście tej drogi i uzyskanie korzystnego rozstrzygnięcia sądu kończy sprawę. Niestety, nie zawsze jest to takie proste. Zdarza się, że dłużnik, mimo orzeczenia sądu, nie przystąpi do dobrowolnego wykonania zasądzonej należności. Konieczne staje się wówczas podjęcie czynności zmierzających do przymusowej realizacji świadczenia objętego tytułem egzekucyjnym.

ANNA KABZA

• POSTĘPOWANIE KLAUZULOWE

Pierwszym krokiem, który umożliwi wyegzekwowanie świadczenia od nierzetelnego dłużnika, jest uzyskanie klauzuli wykonalności. Zgodnie bowiem z polskim porządkiem prawnym podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy. Tytułem wykonawczym jest zaś tytuł egzekucyjny zaopatrzonej w klauzulę wykonalności (art. 776 ustawy z 17 listopada 1964 r. *Kodeks postępowania cywilnego*; DzU nr 43 z 1964 r., poz. 296 ze zm.; dalej jako kpc). Katalog tytułów egzekucyjnych jest zawarty w art. 777 kpc. Przepis ten wymienia m.in. orzeczenia sądowe prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, wyroki sądu polubownego, ugody przed mediatorem. Jeśli więc orzeczenie sądu zasądzające świadczenie uprawomocniło się, konieczne jest przeprowadzenie postępowania klauzulowego. Nie jest to jeszcze postępowanie egzekucyjne w ścisłym tego słowa znaczeniu, choć uregulowane jest w części trzeciej kpc zatytułowanej „Postępowanie egzekucyjne”. Postępowanie dotyczące nadania klauzuli wykonalności jest postępowaniem autonomicznym w stosunku do postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego oraz pomocniczym w stosunku do tego ostatniego.

Klauzulę wykonalności sąd nadaje jednoosobowo na wniosek wierzyciela. Ty-

tułowi wydanemu w postępowaniu, które zostało lub mogło być wszczęte z urzędu, sąd nadaje klauzulę wykonalności z urzędu. Jeżeli więc wyrok sądu stał się prawomocny, konieczne jest wystąpienie do sądu z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności. W przypadku orzeczeń sądowych właściwym w sprawie będzie sąd pierwszej instancji, w którym sprawa się toczy. Jeżeli w sprawie został wydany nakaz zapłaty, sąd nada mu klauzulę wykonalności z urzędu niezwłocznie po jego uprawomocnieniu. W takiej sytuacji konieczne jest jednak wystąpienie z wnioskiem o doręczenie odpisu orzeczenia ze stwierdzeniem wykonalności. Wniosek taki podlega opłacie kancelaryjnej w wysokości 6 zł za każdą rozpoczętą stronice wydanego dokumentu.

Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności sąd rozpoznaje niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia złożenia (art. 781¹ kpc.). Kognicja sądu rozpoznającego taki wniosek jest bardzo wąska. W postępowaniu klauzulowym sąd nie jest bowiem uprawniony do badania zasadności i wymagalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym. Nie oznacza to wprawdzie, że klauzulę nadaje się niejako „z automatu”. Sąd bada, czy przedstawiony dokument jest tytułem egzekucyjnym określonym w art. 777 kpc oraz czy nadaje się do wykonania. Badaniu podlega m.in. oznaczenie wierzyciela i dłużnika. Jeśli okazałoby się, że podmiot, w stosunku

do którego tytuł egzekucyjny został wydany, nie posiada zdolności prawnej, sąd wyda postanowienie o odmowie nadania klauzuli wykonalności. Podobna sytuacja może się zdarzyć, jeśli kwota roszczenia określona w tytule egzekucyjnym oznaczona słownie różni się od tej wyrażonej liczbowo. Warto zwrócić uwagę na takie elementy, zanim orzeczenie sądu się uprawomocni. W przeciwnym wypadku tytuł egzekucyjny może okazać się martwy (nie będzie możliwe jego wykonanie).

Na postanowienie sądu co do nadania klauzuli wykonalności przysługuje zażalenie. Termin do wniesienia zażalenia biegnie dla wierzyciela od daty wydania mu tytułu wykonawczego lub postanowienia o odmowie nadania klauzuli wykonalności. Dla dłużnika termin ten biegnie od daty doręczenia mu zawiadomienia o wszczęciu egzekucji. Należy pamiętać, że w obrocie prawnym może funkcjonować tylko jeden taki sam tytuł wykonawczy. Jeżeli wierzyciel zgubi go, zniszczy czy w jakikolwiek inny sposób utraci, nie będzie możliwe wystąpienie o kolejny odpis orzeczenia ze stwierdzeniem klauzuli wykonalności. Ponowne wydanie tytułu wykonawczego w miejsce utraconego może nastąpić wyłącznie na mocy postanowienia sądu wydanego po przeprowadzeniu rozprawy. Konieczne jest wówczas wykazanie przed sądem faktu utraty tytułu wykonawczego.

Warto podkreślić, że w niektórych wypadkach można żądać nadania klauzuli wykonalności przeciwko innym osobom niż dłużnik. Może to dotyczyć małżonka dłużnika, spadkobierców dłużnika, odpowiadających bez ograniczeń wspólników spółek osobowych prawa handlowego. Ma to znaczenie dla ochrony interesów wierzycieli (wzrastają ich szanse na całkowite zaspokojenie należności). Szczególnego znaczenia nabiera

tu możliwość domagania się nadania przez sąd klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Generalnie tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim jest podstawą do prowadzenia egzekucji z majątku osobistego dłużnika oraz z określonych składników majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego małżonków: z pobranych przez niego wynagrodzenia za pracę lub dochodów uzyskanych z prowadzenia przez niego innej działalności zarobkowej oraz korzyści uzyskanych z jego praw autorskich i praw pokrewnych, praw własności przemysłowej oraz innych praw twórcy. Egzekucja ze wskazanych składników majątkowych będzie prowadzona bez potrzeby nadawania klauzuli przeciwko małżonkowi dłużnika. Jeżeli natomiast wierzyciel chciałby prowadzić egzekucję z całego majątku wspólnego dłużnika i małżonka, konieczne jest wystąpienie z odrębnym wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika.

W postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi wierzyciel musi wykazać dokumentem urzędowym lub prywatnym, że wierzycielność stwierdzona tytułem wykonawczym powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka (art. 787 kpc). Jeżeli zaś wierzyciel wykaże, że stwierdzona tytułem wykonawczym wierzycielność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, sąd nada klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków (art. 787¹ kpc). Co istotne, zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej (tzw. intercyzy) nie stanowi przeszkody do nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi oraz prowadzenia na podstawie tak powstałego tytułu wykonawczego egzekucji do tych składników, które należałyby do majątku wspólnego, gdyby umowy majątkowej nie zawarto.

● WSZCZĘCIE POSTĘPOWANIA EGZEKUCYJNEGO I JEGO PRZEBIEG

Gdy tytuł egzekucyjny zaopatrzonej zostanie w klauzulę wykonalności, możliwe staje się prowadzenie właściwego postępowania egzekucyjnego. Wszczęcie i prowadzenie takiego postępowania pozwala na zastosowanie wobec dłużnika środków egzekucyjnych w celu przymusowego spełnienia świadczenia.

Wszczęcie postępowania egzekucyjnego następuje poprzez złożenie wniosku przez wierzyciela (wyjątkowo tylko postępowanie egzekucyjne wszczynane jest z urzędu). Wniosek taki kieruje się do komornika (w niektórych przypadkach organem egzekucyjnym jest także sąd). Komornik nie może odmówić przyjęcia wniosku o wszczęcie egzekucji lub wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, do przeprowadzenia których jest właściwy zgodnie z przepisami kodeksu postępowania cywilnego (art. 8 ust. 4 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji; tekst jednolity DzU nr 167 z 2006 r., poz. 1191 ze zm.). Od kilku lat istnieje możliwość wyboru komornika, a więc wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego można skierować do dowolnego komornika. Zgodnie z art. 8 ust. 5 powołanej ustawy, wierzyciel ma prawo wyboru komornika na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem spraw o egzekucję z nieruchomości oraz spraw, w których przepisy o egzekucji z nieruchomości stosuje się odpowiednio. W przypadku wy-

o wszczęcie egzekucji nie podlega opłacie. Wierzyciel musi jednak liczyć się z tym, że po wszczęciu egzekucji komornik wezwie go do uiszczenia zaliczki na wydatki związane z podejmowanymi czynnościami. Oczywiście wydatki te zostaną zaliczone do kosztów egzekucji, jednak ich faktyczne odzyskanie będzie możliwe dopiero po przeprowadzeniu skutecznej egzekucji.

Jednym z nałożonych na wierzyciela obowiązków związanych z wszczęciem postępowania egzekucyjnego jest wskazanie sposobu egzekucji. W zależności od rodzaju dochodzonego świadczenia przepisy procedury cywilnej przewidują następujące sposoby egzekucji:

1. ze świadczeń pieniężnych:

- egzekucja z ruchomości,
- egzekucja z wynagrodzenia za pracę,
- egzekucja z rachunków bankowych,
- egzekucja z innych wierzycielności i innych praw majątkowych,
- egzekucja z nieruchomości,
- egzekucja z użytkowania wieczystego,
- egzekucja ze statków morskich;

Wybór sposobu egzekucji należy do wierzyciela. Jedyne ograniczenie zawiera art. 799 § 1 kpc – spośród kilku sposobów egzekucji wierzyciel powinien zastosować najmniej uciążliwy dla dłużnika. Komornik jest związany wskazanym przez wierzyciela sposobem egzekucji.

boru komornika wierzyciel wraz z wnioskiem o wszczęcie egzekucji musi złożyć oświadczenie na piśmie, że korzysta z prawa wyboru komornika. Komornik wybrany przez wierzyciela odmówi jednak wszczęcia egzekucji, jeżeli w zakresie prowadzonych przez niego egzekucji zaległość przekracza sześć miesięcy.

We wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego należy określić dokładnie świadczenie, które ma być spełnione (w przypadku świadczenia pieniężnego określa się kwotę główną, wysokość odsetek, termin, od którego przysługują, kwotę zasądzonych kosztów procesu) oraz sposób egzekucji. Na stronach internetowych kancelarii komorniczych często można znaleźć wzory takich wniosków. Do wniosku należy dołączyć tytuł wykonawczy w oryginale. Sam wniosek

2. ze świadczeń niepieniężnych:

- odebranie przedmiotu świadczenia od dłużnika i wydanie go wierzycielowi,
- spełnienie świadczenia przez wierzyciela na koszt dłużnika,
- zastosowanie środka przymusu w postaci grzywny.

Wybór sposobu egzekucji należy do wierzyciela. Jedyne ograniczenie zawiera art. 799 § 1 kpc – spośród kilku sposobów egzekucji wierzyciel powinien zastosować najmniej uciążliwy dla dłużnika. W jednym wniosku można oczywiście wskazać kilka sposobów egzekucji przeciwko temu samemu dłużnikowi. Komornik jest związany wskazanym przez wierzyciela sposobem egzekucji.

Wskazując sposób egzekucji, należy go bliżej określić. Przykładowo nie jest wystarczające ogólne wskazanie we wniosku

sku, aby egzekucję skierować do ruchomości. Należy podać konkretne ruchomości, wymieniając je (samochód, telewizor itp.). Nie oznacza to jednak, że wierzyciel powinien posiadać wiedzę o majątku dłużnika. Jeżeli tak jest, to oczywiście informacje takie należy przekazać komornikowi, gdyż może to przyczynić się do przyspieszenia postępowania. Kiedy jednak wierzyciel nie jest w stanie określić składników majątkowych podlegających egzekucji, ma możliwość zlecenia komornikowi poszukiwania majątku dłużnika. Komornik występuje wówczas do odpowiednich instytucji z pytaniem, czy dłużnik posiada samochód, nieruchomości, rachunki bankowe itp. Uzyskanie tych informacji pozwala na prowadzenie egzekucji z konkretnych już składników majątku dłużnika.

Kiedy poszukiwania majątku nie przynoszą rezultatu, można żądać zobowiązania dłużnika przez sąd do wyjawienia majątku. Zgodnie z treścią art. 913 § 1 kpc, jeżeli zajęty w egzekucji majątek dłużnika nie rokuje zaspokojenia egzekwowanych należności lub jeżeli wierzyciel wykaże, że na skutek prowadzonej egzekucji nie uzyskał w pełni zaspokojenia swej należności, może on żądać zobowiązania dłużnika do złożenia wykazu majątku z wymienieniem rzeczy i miejsca, gdzie się znajdują, przypadających mu wierzycielności i innych praw majątkowych oraz do złożenia przyrzeczenia według ściśle określonej roty. Stosowny wniosek o nakazanie wyjawienia składa się wówczas do sądu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dłużnika. Do wniosku należy dołączyć dokumenty uzasadniające obowiązek wyjawienia majątku (np. protokół zajęcia). Jeżeli dłużnik bez usprawiedliwienia nie złoży wykazu, sąd może skazać go na grzywnę lub nakazać przymusowe doprowadzenie oraz może zastosować areszt nieprzekraczający miesiąca. Praktyka pokazuje jednak, że procedura wyjawienia majątku nie przynosi oczekiwanych efektów. Środki przymusu, jakie może zastosować sąd, nie są dla dłużnika na tyle dotkliwe, aby doprowadziły go do wyjawienia majątku.

● SKARGA NA CZYNNOŚCI KOMORNIKA

Szczególnym środkiem prawnym pozwalającym na podważenie czynności komornika w postępowaniu egzekucyjnym jest skarga, o której mowa w art. 767 kpc. Przysługuje ona zarówno na czynność komornika, jak i zaniechanie dokonania takiej czynności. Właściwym do

jej rozpoznania jest sąd rejonowy, przy którym komornik działa, lub sąd, który byłby właściwy według zasad ogólnych (w przypadku wyboru komornika).

Zaskarżyć można zarówno czynności komornika o charakterze orzeczniczym (wydanie postanowienia o zawieszeniu postępowania), jak i wykonawczym (np. zajęcie ruchomości). Z punktu widzenia wierzyciela istotne jest, iż skarga przysługuje na zaniechanie czynności komornika. Od zaniechania czynności przez komornika należy jednak odróżnić beczynność komornika, która polega na opieszałym prowadzeniu czynności egzekucyjnych. Jak wskazuje się w orzecznictwie, na beczynność komornika skarga w trybie art. 767 kpc nie przysługuje (wyrok SN z 14 czerwca 1973 r., I CR 250/73). Środkiem zwalczania beczynności komornika jest skarga administracyjna do prezesa sądu, przy którym komornik działa, lub skarga do organów samorządu komorniczego. Prezes sądu sprawuje nadzór nad komornikiem. Jest uprawniony m.in. do żądania od komornika wyjaśnień oraz do wydawania zarządzeń, których nieprzestrzeganie może stanowić podstawę wszczęcia postępowania dyscyplinarnego lub odwołania komornika z zajmowanego stanowiska.

Skarga na czynności komornika rozpoznawana jest, jak już wskazano, przez sąd rejonowy. Legitymację do wniesienia skargi w trybie art. 767 kpc posiadają strona lub osoby, których prawa zostały przez czynność lub zaniechanie komornika naruszone bądź zagrożone. Skargę wnosi się do sądu w terminie tygodniowym od dnia czynności, gdy strona lub osoba, której prawo zostało przez czynność komornika naruszone bądź zagrożone, była przy czynności obecna lub była o jej terminie zawiadomiona, w innych wypadkach – od dnia zawiadomienia o dokonaniu czynności strony lub osoby, której prawo zostało przez czynności komornika naruszone. Skarga powinna zawierać żądanie wymaganiom pisma procesowego oraz określać zaskarżoną czynność lub czynność, której zaniechano, oraz zawierać wniosek o zmianę, uchylenie lub dokonanie czynności wraz z uzasadnieniem. Wniesienie skargi nie wstrzymuje postępowania egzekucyjnego ani wykonania zaskarżonej czynności, chyba że sąd zawiesi postępowanie lub wstrzyma dokonanie czynności.

Sąd przesyła odpis skargi komornikowi, który w terminie 3 dni sporządza uzasadnienie dokonania czynności lub przyczyn jej zaniechania, a następnie

przekazuje wraz z aktami sprawy do sądu, do którego wniesiono skargę. Sąd nie jest związany granicami skargi, a działania komornika ocenia pod względem zgodności z przepisami regulującymi przebieg postępowania egzekucyjnego. Uwzględniając skargę, sąd może zmienić lub uchylić zaskarżoną czynność lub nakazać komornikowi dokonanie zaniechanej czynności.

● ZAKOŃCZENIE POSTĘPOWANIA EGZEKUCYJNEGO

Końcowym, obligatoryjnym etapem postępowania egzekucyjnego świadczących pieniężnych, którego uczestnikiem jest więcej niż jeden wierzyciel, jest podział sumy uzyskanej z egzekucji. Plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji sporządza organ egzekucyjny. Zawiadomienia o tym dłużnika i osoby uczestniczące w podziale. Zarzuty przeciwko planowi podziału można wnieść do organu egzekucyjnego, który go sporządził, w ciągu dwóch tygodni od daty zawiadomienia. O zarzutach wniesionych do komornika rozstrzyga sąd.

Kolejność zaspokajania należności określa art. 1025 kpc. Z kwoty uzyskanej z egzekucji zaspokajają się w pierwszej kolejności koszty egzekucyjne. Należności wierzycieli, którzy prowadzili egzekucję, znajdują się dopiero na dziewiątym miejscu. Wydzieloną wierzycielowi sumę zalicza się przede wszystkim na koszty postępowania, następnie na odsetki, a w końcu na sumę dłużną.

Po zakończeniu postępowania egzekucyjnego komornik na tytule wykonawczym zaznacza wynik egzekucji. Jeżeli świadczenie objęte tytułem nie zostało zaspokojone całkowicie, tytuł zostaje zwrócony wierzycielowi. Może on podejmować kroki mające na celu wyegzekwowanie pozostałych należności. Znacznie trudniej będzie uzyskać całkowite zaspokojenie w przypadku ogłoszenia upadłości dłużnika. Jeżeli upadłość ogłoszona po uzyskaniu prawomocnego orzeczenia sądu, wierzyciel osobisty upadłego powinien zgłosić swoją wierzycielność sędziemu komisarzowi. Zgłoszenia dokonuje się na piśmie w dwóch egzemplarzach. W następnej kolejności ustalana jest lista wierzycielności. Zaspokojenie następuje według określonych kategorii wierzycieli. Niestety, rzadko zdarza się wówczas, aby wierzyciel osobisty dłużnika został zaspokojony w stu procentach.

ANNA KABZA

(absolwentka aplikacji ogólnej w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, aplikantka radcowska)